

Utkast til Bygdevekstavgift

mellom

Staten v/ Kommunal- og distriktsdepartementet og

pilotkommunene Rindal og Holtålen

2024-2025

Logg (slettes i endelig avtale)

<i>Versjon</i>	<i>Dato</i>	<i>Status</i>	<i>Sist endret av</i>
<i>1.0 Forslag til mal</i>	<i>7. juni 2023</i>	<i>Ramme for underveisrapportering 30. juni 2023</i>	<i>KDD</i>
<i>1.1 Underveisrapportering</i>	<i>30. juni 2023</i>	<i>Utkast til avtale</i>	<i>Prosjektleder</i>
<i>1.2 Administrativt respons på utkastet</i>	<i>28. august 2023</i>	<i>Forslag fra embetsverket (struktur)</i>	<i>KDD</i>
<i>1.3 Endelig utkast fra piloten</i>	<i>01.10.23</i>	<i>Avtale</i>	<i>Piloten</i>

1. Bakgrunn

Målet med bygdevekstavtaler er å bidra til bosetting, tilgang på kompetent arbeidskraft og fremtidsrettet næringsutvikling i de minst sentrale deler av Distrikts-Norge. Departementet har oppfordret til samarbeid mellom kommuner. Fem pilotområder ble høsten 2022 etter søknad valgt ut til å prøve ut bygdevekstavtaler som nytt distriktspolitisk virkemiddel.

Gjennom forberedende arbeid med bygdevekstavtalen er det identifisert ulike innsatsområder som representerer særlige utfordringer i området. Staten ser behov for å støtte opp under arbeidet, og gjennom et samarbeid med kommunene og andre parter utforske lokalt tilpassede løsninger til disse utfordringene.

2. Hovedparter i avtalen

Hovedparter i denne avtalen er:

- Rindal kommune og Holtålen kommune
- Kommunal- og distriktsdepartementet er i denne avtalen koordinerende avtalepart på vegne av staten, herunder bl.a. Statsforvalteren i Trøndelag, Husbanken, Distriktsenteret og Landbruks- og matdepartementet.
- Trøndelag fylkeskommune
- Kommunene tar forbehold om at det kan komme til flere parter, selv om de ikke er beskrevet her.

3. Avtalens mål og omfang

Formålet med denne avtalen er å sikre at hovedparter i avtalen (se punkt over) forplikter seg til å samarbeide omkring felles delmål og problemstillinger for å bidra til bosetting, tilgang på kompetent arbeidskraft og fremtidsrettet næringsutvikling i Rindal og Holtålen kommuner. Avtalen skal legge til rette for dialog mellom partene og bidra til bedre sammenhenger mellom berørte politikkområder, forvaltningsnivåer og sektorer.

Avtalen skal gjelde i perioden 1. januar 2024 - 31. desember 2025. Avtalen kan forlenges dersom partene enes om det innen avtaleslutt. Ved avtaleslutt skal det vurderes om og i hvilken grad partene har levert på sine forpliktelser, slik de er definert under.

Avtalen skal følges opp av årlige handlingsplaner per delmål, der partene enes om tiltak og finansiering.

Tilskuddsordningen for utprøving av bygdevekstavtaler skal understøtte pilotkommunenes arbeid i prosessen og (ev) finansiere mindre tiltak som inngår i denne avtalen, slik det er presisert under punkt 5, samt oppfølgende årlige handlingsplaner.

4. Mål for avtalen

Hovedmål for avtalen er å bidra til bosetting, tilgang på kompetent arbeidskraft og fremtidsrettet næringsutvikling.

En topptung demografi i pilotkommunene gjør at det i fremtiden vil bli utfordrende å rekruttere nok kompetent arbeidskraft til stillinger lokalt. For å bøte på dette vil kommunene rette søkelyset mot aktuelle tilflyttere i arbeidsfør alder. Videre er det ønskelig å stimulere til større generell vekst og utvikling.

Det presiseres at det tar tid å skape resultater gjennom utviklingsarbeid, spesielt på områder som skal føre til samfunnsendringer hvor det er en rekke faktorer som spiller inn.

Hovedmålet er forankret i kommunenes kunnskapsgrunnlag, som består av

Rindal kommune sitt arbeid med utviklingsplanen «Rindal inn i framtida» fra 2022, boligpolitisk plan fra 2018, gjeldende kommuneplan/næringsplan og kunnskapsgrunnlaget fra spørreundersøkelsene fra 2021.

Holtålen arbeid med markedsføringsprosjektet HeiHoltålen og kunnskapsgrunnlag i form av spørreundersøkelsen “Livet og framtida i Holtålen” (Distriktssenteret), Sintef-rapport om Holtålen attraktivitet for unge voksne, og spørreundersøkelse blant alle kjøtt- og melkeprodusenter i kommunen. Det vil i tillegg forankres i en større kommuneplanprosess som skal i gang når nytt kommunestyre har tiltrådt fra høsten 2023.

5. Innsatsområder, samarbeidsparter og forpliktelser

Målene i bygdevekstavtalen forutsetter koordinert innsats fra flere sektorer. På noen områder kan det primært være aktuelt med et pilot-stat-samarbeid, på andre vil det være aktuelt å samarbeide med flere aktører. I slike tilfeller forplikter også disse aktørene seg gjennom denne avtalen til å samarbeide om å finne mulige løsninger.

Staten og piloten har i dialog med aktuelle parter identifisert følgende innsatsområder:

- Verdiskapende eiendomsutvikling i distriktene
  - Økt boligbygging og utvikling av nye boligtilbud
  - Legge til rette for spredt boligbygging
  - Utforske, teste og utvikle handlingsrommet innenfor jord- og konsesjonslov
- Sammen om smart mobilitet
- Nye grep for inntektsdannelse i landbruksnæringa
- Økt tilgang på desentraliserte utdanningstilbud
- Omdømmebygging, tettstedsutvikling og bostedsattraktivitet
- Økte ressurser til varig plan- og utviklingsarbeid

5.1 Verdiskapende eiendomsutvikling i distriktene

Bakgrunn:

Et godt fungerende boligmarked er viktig for å skape utvikling og vekst. I mange mindre lokalsamfunn som Rindal og Holtålen oppleves det som lite å velge i på boligmarkedet når man skal etablere seg i kommunene våre. Dette gjelder både for å leie og kjøpe bolig. Det er et utfordrende leiemarked med lite utvalg, og skal man bygge nytt hus bør man være sikker på at man vil bo her lenge, da det er risiko for økonomisk tap om man velger å bygge ny bolig. Markedsverdien er lavere enn byggekostnaden så fort man flytter inn. Dette er en utfordring og en hemmende faktor for boligbygging i distriktene.

Bygdevekstpiloten har hatt en bred inngang til dette arbeidsområdet. I kunnskapsgrunnlaget som arbeidet bygger på, er spredt boligbygging kommet opp som et viktig tema, spesielt unge er opptatt av dette (aldersgruppa 20 – 34 år).

Arbeidet har vist at boligutvikling fra planarbeid til realisering av boliger, er viktig for alle bygdevekstpilotene, også for denne piloten. Piloten har valgt å dele «verdiskapende eiendomsutvikling i distriktene» inn i tre områder.

- Økt boligbygging og utvikling av nye boligtilbud
- Legge til rette for spredt boligbygging
- Utforske, teste og utvikle handlingsrommet innenfor jord- og konsesjonslov

5.1.1 Økt boligbygging og utvikling av nye boligtilbud

Rindal kommune har mottatt et tilsagn fra Husbanken for bl.a. å utvikle nye modeller for risikoreduserende tiltak som f.eks. leie til eie og utvikle nye samarbeidsmodeller med private aktører for realisering av nye og oppgradering av brukte boliger. Dette er også relevant for Holtålen kommune. Rindal vil dele erfaringene gjennom dette arbeidet i piloten.

Videre vil Rindal gjennomføre en markedsundersøkelse for å treffe målgruppene for det som skal bygges. Piloten ser for oss å få bygd flere boligprosjekter i løpet av bygdevekstperioden. Hvem som er byggherre er ikke det sentrale – det kan gjerne være private, men piloten tror samarbeid med det offentlige gjennom en bygdevekstavtale er nødvendig for å få det realisert.

Det kan være aktuelt å foreslå lettelser på utlånskrav for banker som låner ut til unge boligbyggere i pilotområdet. Større avvikskvoter kan gi bankene mulighet til å utvise mer skjønn for å tilpasse egenkapitalkravet i et område med lav markedsverdi på boliger. Dette må i så fall avklares og utformes i dialog med Finanstilsynet/Finansdepartementet og de aktuelle bankene. Piloten har også søkt forsøksordning til dette arbeidet.

Piloten ønsker også å se nærmere på muligheter for å innlede forsøk med skattefritak for å stimulere markedet for utleieboliger, som foreslått av Norman-utvalget. Det er aktuelt å gjøre forsøk med former for hel eller delvis momsrefusjon for private som bygger ny bolig i våre kommuner. Dette er også tatt inn i kommunenes søknad til KDD om forsøk.

Delmålet er valgt fordi:

Et godt fungerende boligmarked er viktig for å skape utvikling og vekst. Det er ofte en ensidig boligmasse med lite variasjon. Markedsmekanismene i distriktene er annerledes enn i byene. Det er forbundet med stor risiko å bygge hus i distriktene og det er vanskelig å få lån til bygging uten stor egenkapital. Det er for stor differanse mellom byggekostnad og salgspris. Partene ønsker å se på tiltak som stimulerer til nybygging og tilflytting.

Dette delmålet skal nås gjennom:

- å teste ut nye modeller for risikoreduserende tiltak
- å utvikle og teste ut nye samarbeidsmodeller for bygging av boliger og nye boligkonsepter
- å utvikle og teste ut virkemidler for tilpasning, ombygging og energieffektivisering av bygningsmasse
- å teste ut lokalt tilpassede virkemidler og rammeverk
- at plan- og utviklingskapasitet styrkes i kommunene (jf. delmål utviklingskapasitet)

Avtalepartnere: Kommunene og KDD

Samarbeidspartnere: Husbanken, Statsforvalteren i Trøndelag, Trøndelag fylkeskommune, lokale sparebanker, utbyggere, investorer og entreprenører.

Kommunen forplikter seg til å prioritere boligutvikling med kompetanse og kapasitet, og å tilrettelegge for attraktive boligtomter. KDD forplikter til seg å arbeide for å styrke Husbankens (*handlingsrom*) mulighet for at nye modeller og virkemidler blir utviklet og testet i avtaleperioden. KDD forplikter seg til at bygdevestpilotene får gjennomføre forsøk som krever unntak fra for eksempel utlånsforskriften, og regelverk etter plan- og bygningsloven.

Kunnskapsgrunnlag:

- Distriktsenteret – Unges motivasjon for å bo i distriktene – 2021 av Hildegunn Nordtug
- Kunnskapsgrunnlaget, redegjort for i pkt. 4.

Dette er et utviklingsprosjekt hvor partene forplikter seg til å gå sammen om å utvikle nye modeller for boligbygging og få realisert prosjekter i 2024 - 2028.

5.1.2 Legge til rette for spredt boligbygging

Bakgrunn:

Hensikten er å åpne opp mer for ulike former for eiendomsutvikling i distriktene. Piloten ønsker å se på mulighetsrommet for å tilby boligtomt med distriktsfordel (større tomter) og fleksibilitet slik at ikke alle nødvendigvis må bo i boligfelt eller i et bygdesentrum.

Bygdevestpiloten har hatt en bred inngang til dette arbeidsområdet. I kunnskapsgrunnlaget som arbeidet vårt bygger på, har spredt boligbygging kommet opp som et viktig tema, som spesielt unge er opptatt av (aldersgruppa 20 – 34 år).

En ser for seg utviklingsprosjekter som har bl.a. følgende problemstillinger:

- *Åpne opp for noe spredt boligbygging, og se på mulighetsområdet for hva som kan defineres som sentrumsområder. I større grad kunne bestemme sjøl hvor det skal legges til rette for*

boligutvikling og i hvilken grad spredt boligbygging skal tillates. Hva er mulig innenfor dagens rammer for statlige planretningslinjer for transport og andre statlige/regionale føringer for å sikre at kommunen ikke rammes av en fortettings- og veipolitikk som ikke passer her. Disse rammene oppleves veldig strenge lokalt og kommunene ønsker et utviklingsarbeid for å se på mulighetsrommet og hva som evt. må endres i lovverket for å få det bedre tilpasset med ønske om vekst og utvikling i distriktsnorge (ref. Distriktsmeldingen – Meld. St. 27 - Eit godt liv i heile Noreg – distriktpolitikk for framtida).

- *Kanskje også forsøke å skape et geografisk utvida bygdesenter med moderne funksjoner og tilgjengelighet, samtidig som en bevarer distriktsfordelene med god plass mellom husa. Forsøke å styre mesteparten av nybygging dit. Unngå å urbanisere bygdesenteret for mye, men heller utvide størrelsen og hindre at det blir en eldregetto.*

Piloten opplever at sentrale regler som «transportretningslinjene» og øvrige planretningslinjer ofte kommer i konflikt med ønske om å bygge spredtbygd. Statsforvalteren i Trøndelag og Trøndelag fylkeskommune er positive til å utforske dagens handlingsrom sammen med piloten på dette området. Piloten har ønske om å gå enda lenger og har derfor søkt forsøk rundt dette temaet. Piloten registrerer at det er viktig med gode lokale planer for å kunne bruke dagens handlingsrom og er positive til å arbeide sammen for å med flere aktører for å utvikle dette området.

Piloten ønsker et utviklingsprosjekt sammen med Trøndelag fylkeskommune og Statsforvalteren i Trøndelag for å utvikle bedre lokale planer for spredt boligbygging som kommunene vet det er en viss etterspørsel etter. Det er også ønskelig å teste og utvikle nye rammer for spredt boligbygging, gjerne gjennom forsøk.

I dette arbeidet er det naturlig å oppdatere kartgrunnlag AR5. AR5 er en del av felles kartdatabase (FKB) som inneholder detaljerte kartdata for Norge og forvaltes av Geovekstsamarbeidet. Det offisielle navnet er derfor FKB-AR5. Kartet dekker i hovedsak behov innenfor arealplanlegging, landbruksforvaltning, landbruksproduksjon og lovforvaltning. AR5 er en del av det offentlige kartgrunnlaget (DOK), og et sentralt grunnlag for gårdskart og jordregister. Piloten ønsker å oppdatere dette i avtaleperioden med den hensikt å utvikle handlingsrommet for bruk av areal. Oppdatert kartgrunnlag vil kunne gi bedre beslutninger. Dette kan ha stor overføringsverdi til andre kommuner. Videre vil definisjonen av areal være viktig da det er eksempler på områder som er registrert for beite som aldri noen gang vil bli tatt i bruk som dette med tanke pga. beliggenhet (bratt terreng, avsidesliggende og langt fra gårdsbruk som er i drift).

Piloten er kjent med at regjeringa snart vil sende på høring et forslag om ei viss differensiering av planretningslinjene for transportplanlegging. Piloten ønsker å gå inn i et forpliktende samarbeid med Statsforvalteren, fylkeskommunen, Statens vegvesen og andre sektormyndigheter for å utforske handlingsrommet for spredt boligbygging.

Delmålet er valgt fordi:

Rammene for spredt boligbygging oppleves ikke tilpasset distriktskommuner og piloten ønsker et utviklingsarbeid for å se på mulighetsrommet og hva som evt. må endres i lovverket for å få det bedre tilpasset med ønske om vekst og utvikling i distriktsnorge (ref. Distriktsmeldingen – Meld. St. 27 - Eit godt liv i heile Noreg – distriktspolitikk for framtida).

Det er et ønske å tilby både boligtomter med distriktsfordel og småbruk:

- Boligtomter med distriktsfordel (større boligtomter enn vanlig) er etterspurt, spesielt utenfor bygdesenteret
- Småbruk er meget etterspurt. Der finnes det store muligheter på bygda, enten ved å gjenoppta nedlagte bruk eller ved å flytte til hus med stor tomt.

Innsatsen skal bidra til:

Økt bygging og tilflytting i grendene.

Flere tilgjengelige småbruk for å møte etterspørselen.

Oppdatere kartgrunnlag AR5

Samarbeidspartnere: Statsforvalteren i Trøndelag, Husbanken, Landbruks- og matdepartementet, Statens vegvesen

Avtalepartnere: Kommunene, Kommunal- og distriktsdepartementet (KDD) og Trøndelag fylkeskommune,

Samarbeidet skal bestå i at

Utviklingsprosjekt hvor partene forplikter seg til å arbeide mot felles mål om å bruke handlingsrommet i gjeldende regelverk for å legge til rette for spredt boligbygging. Det er også aktuelt med pilotforsøk/prøveordning i prosjektperioden for å teste nye løsninger på området.

5.1.3 Utforske, teste og utvikle handlingsrommet innenfor jord- og konsesjonslov

Bakgrunn

Hensikten er å åpne opp mer for ulike former for eiendomsutvikling i spredtbygde områder. Piloten vil gå inn i et forpliktende samarbeid med Statsforvalteren, departementene og fylkeskommunen for å utforske og teste handlingsrommet i lovverket, og har også søkt om å bli forsøkskommuner for dette.

Delmålet er valgt fordi:

Piloten vil forsterke fordelene med å bo på bygda, og vil ta tak i de naturgitte forutsetningene. I distriktet er det godt med plass, og det er ikke nødvendig å bo tett innpå hverandre slik det er mer behov for i byene.

Landbruket er under hardt press med sammenslåinger av bruk og omfattende jordleie for å oppnå stordriftsfordeler. Piloten mener at i enkelte tilfeller gir praktiseringa av regelverket motsatt effekt av hva som er målet med politikken. Dette gjelder for eksempel fradeling av bolig eller kårbolig knyttet til et gårdsbruk. Med argumenter som at dette forringer verdien til bruket blir slike løsninger avslått, med den konsekvens at bruket blir lagt ned med en gang.

I tillegg har piloten sett eksempler på at setra til en landbrukseiendom har stor emosjonell verdi for dagens eiere og ved at man ikke får skilt ut denne, stopper en salgsprosess som kunne ført til videreutvikling av sjølve gårdsbruket. Man velger heller å eie hele gårdseiendommen hvis man ikke får fraskilt setra når man skal selge. Ønske om å opprettholde setring er et ofte brukt argument, men når få bruker setra i aktiv drift, og den ikke er nødvendig for å utnytte utmarksressursene, blir det et argument uten særlig reelt innhold. I Norge er det ifølge Reidar Almås om lag 18000 setre, mens bare 742 er i drift i 2022.

Innsatsen skal bidra til å:

- Øke omsetningen av gårdsbruk
- Ta flere gårdsbruk i bruk til bosetting
- Holde AR5 oppdatert og gjøre det enklere å ta i bruk til boligformål areal som ikke realistisk kan benyttes til matproduksjon, uten å gå på akkord med jordvernet
- Gjøre det lettere å fradele bolig, kårbolig eller seter knyttet til et gårdsbruk
- Tillate mer romslig boltreplass rundt et fradelt tun som selges til andre enn den som kjøper jorda og skogen

Samarbeidspartnere: Statsforvalteren i Trøndelag, Landbruks- og matdepartementet (LMD)

Avtalepartnere: KDD, Trøndelag fylkeskommune og pilotene.

Partene forplikter seg til gjennom felles utviklingsarbeid å se på mulighetsrommet i praktiseringa av jord- og konsesjonslov, kanskje også ved å gå inn i forsøkskommuneordninga.

5.2 Sammen om smart mobilitet

Delmålet er valgt fordi:

Kommunenes kunnskapsgrunnlag viser at muligheten til å forflytte seg er viktig for å skape attraktive bostedskommuner.

Intensjonen med «*sammen om smart mobilitet*» er å kunne bidra til et mer bærekraftig transportsystem, attraktive og levende bosteder.

Kommunene er kjennetegnet av lange avstander mellom boliger, aktiviteter og tjenester, spredt bebyggelse og lav befolkningstetthet. Det er utfordrende å klare å tilby befolkningen i bygdevekstkommunene økonomisk bærekraftige kollektivtransportløsninger som svarer til deres behov. Transporten i er i stor grad bilbasert, noe som ikke bare er dårlig i et klima- og miljøperspektiv der det er snakk om fossildrevne kjøretøy, men som også er utfordrende for de gruppene av befolkningen som ikke har bil eller kan kjøre bil.

I Trøndelag har igjennom flere tiår utviklet behovsstyrte transportløsninger, og dette er arbeid som er kontinuerlig utvikling. Trøndelag er en innovatør i å utvikle nye transportløsninger, og dette er et godt utgangspunkt for å ta et skritt videre.

Partene i samarbeidet ønsker å utfordre den tradisjonelle sektortenkningen.

Partene ønsker å se utvikling av mobilitetstjenester i sammenheng med både næringspolitikk og velferdsproduksjon. Dette betyr at partene ønsker å bidra i en tettere sektorsamordning. Arbeidet har

som intensjon å utfordre tradisjonell «budsjett-tenkning» men i stedet se miljø og økonomisk og sosial bærekraft sammen. Eksempelvis i et større samfunnsregnskap kan et godt transporttilbud bidra til å redusere behovet for omsorgsplasser/boliger. Partene ser på den utfordrende ressursituasjonen som et stimuli til å utvikle løsninger som bryter med vanlig sektortenkning. Det erkjennes at samfunnskaka ikke blir større. Handlingsrommet må finnes på en annen måte enn gjennom vekst. Hovedtanken i samarbeidet er å prøve ut samordning av tiltak der det er hensiktsmessig.

Smarte mobilitetsløsninger for bygdevekstkommunene må betraktes som en brikke i den større distriktsutfordringen.

Dette delmålet skal nås gjennom:

- å teste ut nye modeller for mobile løsninger innen offentlig kommunikasjon i distriktet
- å teste ut nye modeller for samordning av ulike offentlige betalte transport, og mulighetene for å utnytte setekapasitet hos både offentlige transportmidler og privatbiler.
- å teste ut og videreutvikle samordningsløsninger til gjennomgående buss og tog – tilbringertjeneste

Prioriteringen er forankret i:

Samferdselsstrategien i Trøndelag etablerer visjonen «Ett tilgjengelig Trøndelag» og hovedstrategien «Tilgjengelighet gjennom mobilitet og kommunikasjon», forklart som: «evne til å kunne reise og muligheten til å slippe». Mobilitet kan forklares med evnen til å utnytte tilgjengelige transporttilbud.

Delstrategi mobilitet beskriver mulighetene for disse kommunene med fokus på å utnytte kapasitet, og dette innebærer stor grad av behovsstyrte transport og samkjøringsløsninger.

Trøndelag fylkeskommune sender oppdragsbrev til AtB AS når dette vurderes som hensiktsmessig.

Dette delmålet skal sees i sammenheng med tilsvarende delmål hos Bygdevektspiloten Rindal/Holtålen

Avtalepartnere: Kommunene, KDD og Trøndelag fylkeskommune

Samarbeidspartnere: ATB

Partenes forpliktelser:

- Partene forplikter seg til sammen å utvikle en metodikk for å definere hvordan partene skal arbeide sammen om utfordringsbildet
- KDD forplikter seg, i samarbeid med Samferdselsdepartementet, til å bidra med faglig rådgivning og vurdere konkrete tiltak, herunder finansiering.
- Kommunene forplikter seg til å bidra til å kommunisere tilbudet innen offentlig kommunikasjon og smart mobilitet, og legge til rette for dialog med ulike målgrupper.
- Kommunene og Trøndelag fylkeskommune forplikter seg til å behandle og videreformidle forbedringspunkter, og bidra til å etablere konstruktiv dialog med relevante aktører.
- Kommunene forplikter seg i å delta på utprøving av nye løsninger innen smart mobilitet
- Trøndelag fylkeskommune skal være en aktiv støttespiller i gjennomføring av denne avtalen

Status ved slutttilstand:

Trinnvis prosess opp imot slutttilstand

- **Fase 1** – Opparbeide innsikt – og kunnskap. En leveranse vil være å formulere samfunnsutfordringen. Og deretter koble sammenhenger knyttet til mobilitet. Hensiktsmessig organisering av arbeidet vurderes.
- **Fase 2** - Definere målrettede og tverrsektorielle innsatser som integrerer flere forvaltningsnivå. Den må involvere offentlig sektor, private og frivillig samfunnsinnsats – og den må bygge på en forståelse av hvordan markeder kan formes. Dette innebærer også målformuleringer.
- **Fase 3** – Fra fase 2 defineres prosjekter/tiltak som skal levere konkrete, målbare resultat. Målene skal være ambisiøse, men samtidig realistiske. Planen må ha en klar retning, og være målbar og tidsbegrenset

Utviklingskraft og økonomi

Arbeidet vil kreve dedikerte organisatoriske ressurser, og pådriverrollen må bygdevekstpilotene selv ha. Trøndelag fylkeskommune skal være en støttespiller i gjennomføring av denne avtalen.

Det vil være behov for å få tilført friske statlige midler til dette arbeidet, og det er en forutsetning. Det er imidlertid også behov for midler som ikke bare er innrettet mot pilotering, men til faktisk implementering av prosjekter. Langsiktighet er viktig; prosjekter må få anledning til å utvikle seg.

Om det ikke tilføres friske midler, må ambisjonsnivået justeres deretter.

Innspill til framtidig handlingsplan:

- Etablere prosjektlederstilling 2-3 årig enten felles eller pilotvis
  - Beskrive nærmere trinnvis prosess (3 faser) beskrevet ovenfor
- Knytte uttesting av modeller til regionalt anbud for Trøndelag fylke for 2028-2030
  - Trygg nærmiljøtransport
    - Transportløsninger i nærmiljøet med flere ulike målgrupper ungdom, eldre og andre (for eksempel flyktninger)
    - Fokus på å hindre utenforskap
    - Trafikksikkerhetstiltak for ungdom
    - Finne skjæringspunktet mellom offentlige transport og utnyttelse av setekapasiteten hos privatbil.
  - Tilbringerløsninger
    - Samordningsløsninger for å utnytte setekapasitet til gjennomgående buss og tog, alternativt arbeidsplasser
- Bidra til politisk diskusjon om hvordan bygdevekstkommunene kan etablere «grønne transportløsninger» i den enkelte kommunen, i bo – og arbeidsmarkedsregionen. Videre etablere løsninger som knytter bygdevekstkommunene bedre sammen med resten av Trøndelag, og da spesielt mot Trondheim og Trondheim lufthavn.
- Vurdere erfaringsutveksling og dialog med andre bygdevekstkommuner.

- Som en del av arbeidet gjøre forsøk med videreutvikling av ordningene «Trygt hjem for en 50-lapp» og «Fleksibel transport».
- Sammen finne fram til tiltak som kan sikre at det finnes et reelt drosjetilbud på kveld og helg.
- Kommunene samarbeider med fylkeskommunen om å skaffe mobil- og breibandsdekning for dem som fortsatt gjenstår. I Rindal omfatter det bl.a. å få bygd den planlagte mobilsenderen på Skavlia og sørge for bedre mobildekning langs fv 65.

5.3 Nye grep for inntektsdannelse i landbruksnæringa

Bakgrunn:

Landbruksnæringa er ei viktig næring i både Holtålen og Rindal, og næringa har stor samfunnsmessig betydning, også ut over egen verdiskaping og produksjon.

Skisse til et samarbeidsprosjekt

Holtålen og Rindal går sammen med Statsforvalteren, fylkeskommunen og andre om å avklare om det kan være mulig å utvikle et sett av særskilte lokaltilpassa virkemidler for utvikling og inntekt i landbruket i de to kommunene, gjerne som ei forsøksordning for noe som kan komme i større skala seinere. Via KDD forankres dette med Landbruksdepartementet og de øvrige avtalepartene i jordbruksavtalen og inngår som et ledd i bygdevekstavtalen. Det settes i gang et prosjektarbeid der avtalepartene inviteres inn i ei felles gruppe. Landbruksorganisasjonene involveres både på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. Bidragsytere fra eksterne forskningsmiljø inviteres også med.

Initiativet er inspirert bl.a. av forslag i Reidar Almås si nye bok «Kva skjer i Bygde-Norge?», og det er aktuelt å gå nærmere inn på slikt som

- Ulike former for direkte inntektsstøtte til bønder, basert på et sett av kriterier, uten å gå vegen om matvarekjeden og derfor uavhengig av produsert mengde. Dette må trolig til for å unngå at framtidig landbruksstøtte stanger i det såkalte WTO-taket. Almås omtaler dette nærmere på side 267 i boka og kaller det «ei form for grunnstøtte til allsidig landbruk, ei slags minstelønn for bønder».
- Særskilt økonomisk støtte til siste bonden i grenda, som utfører mange viktige funksjoner for folk og lokalsamfunn.
- Støtte til rydding og skjøtsel i det herreløse kulturlandskapet.
- Støtte som premierer fornuftig klimatilpasning på den enkelte garden
- Tiltak for å forbedre bønders muligheter til å ta ut ferie og fritid, herunder styrking av avløserordningene og nye tiltak for å utdanne avløsere. Kan det gjøres noe med utbetalingsordninga for å redusere behovet for omfattende forskuttering fra bondens side?
- Bidra til at lokale bønder på en planmessig måte vurderer sine og brukets framtidssikter fram mot og etter 2034 når lausdriftskravet tar til å gjelde. Gjennomføre lokale spørreundersøkelser for å skaffe et bedre kunnskapsgrunnlag. Motivere flere til å ta i bruk de forbedrede investeringsvirkemidlene for overgang til lausdrift.

Denne lista er ikke uttømmende. I cirkumferensen rundt Røros finnes det allerede noen særskilte ordninger for støtte til lokale bønder, både til investering og drift.

Jordbruksavtalen 2023

Det finnes referanser for flere av punktene i årets jordbruksavtale, der det bl.a. er enighet om å opprette partssammensatte arbeidsgrupper. Ei av disse gruppene skal utrede tilpasning til WTOs

regelverk, og det kan være relevant der å vurdere nye former for inntektsdannelse som ikke kommer i konflikt med støttetaket i WTO-avtalen.

Delmålet er valgt fordi:

Partene er svært bekymret for utviklinga i landbruket med stor nedgang i antall aktive bruk. Det burde være mulig å fortsatt bevare noen mindre bruk i drift. Andre land det er naturlig å sammenligne seg med, har en langt større selvforsyning av mat enn Norge, og i dette perspektivet er den nåværende utviklinga i næringa svært betenkelig.

Partene ønsker å bidra til ei positiv utvikling i ei næring som er viktig for både verdiskaping, landskap og bygdeliv.

Utviklingsprosjektet skal bidra til å:

- Utvikle og teste nye løsninger for inntektsdannelse i landbruket og se om det kan bidra til å skape lønnsomhet og fortsatt drift på mindre bruk
- Skaffe midler til dette fra jordbruksavtalen og andre kilder
- Forbedre bønderens muligheter til å ta ut ferie og fritid
- Lette overgangen til lausdrift i mjølkeproduksjonen
- Etablere nye bærekraftige løsninger i landbruket med utgangspunkt i et helhetlig samfunnsperspektiv

Samarbeidspartnere: Statsforvalteren i Trøndelag, Trøndelag fylkeskommune, Landbruks- og matdepartementet (LMD), faglaga i landbruket og forskningsinstitusjoner.

Avtalepartnere: Kommunene, Kommunal- og distriktsdepartementet (KDD), Trøndelag fylkeskommune, Landbruks- og matdepartementet (LMD).

Avtalepartene forplikter seg til å konkretisere tiltaket i en omforent handlingsplan, gjennomføre det i perioden 01.01.2024-31.12.2028 og evaluere det både undervegs og ved avtaleslutt.

5.4 Økt tilgang på desentraliserte utdanningstilbud

Bakgrunn:

Hele utdanningssystemet fra grunnskole, videregående skole, fagskoletilbud, lærlingeordning til høgskole og etter- og videreutdanning er viktig for våre lokalsamfunn.

Det er stadig press både på skolestruktur og utdanningstilbud for videregående opplæring, og det er naturlig å anta at dette vil stramme seg til ytterligere i tida framover. For å møte disse utfordringene ønsker kommunene å teste ut nye løsninger, f.eks. desentraliserte tilbud innenfor etter- og videreutdanning.

Det er også stadig større kompetansekrav og krav til endret kompetanse i alle deler av samfunnet. Dette gjør at etterspørselen etter desentraliserte tilbud vil vokse. Desentraliserte tilbud er dessuten viktig for å kunne bo og leve i distriktene også underveis i etter- og videreutdanningen. De tekniske løsningene finnes, men det må utvikles tilbud i samarbeid med relevante utdanningsinstitusjoner, tilpasset lokalt næringsliv, og med målretta lokal markedsføring.

Referanser for valg av dette delmålet:

- Sentralisering av utdanningssystemet i Norge, og at mange bosetter seg og stifter familie der hvor de har studert, gjør at det blir færre som bosetter seg i distriktskommuner. Det fører også til at viktig kompetanse blir sentralisert. [Demografiutvalget](#) (NOU 2020)
- Distriktsungdommen kommer jevnt over dårligere ut enn sine jevnaldrende på utdanningsfeltet. Tendensen er gradvis sterkere langs sentrum/periferi-aksen, og speiler en geografisk utdanningsforskjell: Desto lengre unna storbyene og de regionale sentre du vokser opp, desto lavere er sannsynligheten for at du begynner og fullfører utdanningsløp både innen videregående og høyere utdanning.. (Distriktsungdom og utdanning: Studievalg, forløp og arbeidsmarkeder – 2021 – NTNU, Johan Fredrik Rye)
- Det er behov for mer forskning på distriktsungdommens utdanningskarriere, lokale/regionale kunnskapsbehov og utkantenes demografiske utfordringer. (Rye, 2021, NTNU.)
- Utdanning i distriktene bidrar til at unge blir boende – (Opplærings- og utdanningstilbud for unge i distriktene – Oxford Research 2021 - Bjørn Brastad, Frode Bjørge, Vegard Solhjem Knutsen og Jon P. Knudsen)

I alderen 15-29 år er de største befolkningsgruppene som er utenfor arbeid, skole og opplæring innvandrere og lavt utdannede. (Norce 2022 - Forskjell mellom NEETs (unge utenfor arbeid, utdanning og opplæring) i Norge mellom kommuner i ulike sentralitetsklasser 1–6, 2015–2021). Den siste gruppen er det flest av i rurale strøk, og derfor er utdanningssystemet viktig for distriktene

Det er viktig for oss at ungdommene våre kan bo hjemme så lenge som mulig (gjærne til de er ferdige med vgs.). Forskning viser at dette gir bedre gjennomføring og mindre frafall, noe som har store samfunnsøkonomiske konsekvenser. Skoleskys er en nøkkelfaktor i dette samspillet, og det er løftet i punkt «5.2 Sammen om smart mobilitet». Rindal opplever at det er krevende for vgs. elever å benytte seg av tilbud i Trøndelag vgs. pga. lite optimale transportløsninger. Dette fører til at mange velger å flytte på hybel etter ett år på vgs. Piloten ønsker å se dette i sammenheng.

Innsatsen skal bidra til:

Partene bygger i fellesskapet utviklingsprosjekt i flere trinn for å se på nye måter å tilby desentralisert utdanning på. Følgende elementer inngår:

- Partene vil kartlegge de mulighetene som finnes pr i dag når det gjelder vgs., studiesenter, fagskole og etter- og videreutdanning. Piloten er åpen for at det finnes løsninger i dag som ikke blir brukt i tilstrekkelig grad.
- Piloten ønsker å være en testarena for utvikling og utprøving av nye tilbud.
- Partene vil styrke kunnskapsgrunnlaget om sammenheng mellom utdanningssted og ungdom som blir i regionen.
- Videreutvikle eksisterende, utvikle og teste nye samarbeidsløsninger mellom skole og næringsliv for hele utdanningsløpet fra grunnskole og opp til høyere utdanning.

Samarbeidspartnere: lokale videregående skoler, regionale studiesenter, høyere utdanningsinstitusjoner, lokalt næringsliv.

Avtalepartnere: Kommunal- og distriktsdepartementet (KDD), Trøndelag fylkeskommune, pilotkommunene.

Konkrete tiltak/problemstillinger som piloten ønsker å se nærmere på i utviklingsprosjektet:

- Opprettholde et variert og godt fagtilbud på videregående skoler.
- Støtte opp økonomisk på prosjekter som retter seg mot tettere samarbeid mellom opplæringsinstitusjoner og lokalt næringsliv.
- Utdanningstilbud etter lokale behov i næringslivet, med mindre rigide krav om minste klassestørrelse.
- Inngå langsiktig forpliktende avtaler om skolevalg over fylkesgrensene (trøndelagsavtalen)
- Tilrettelegge for gode skyssordninger slik at elever kan bo hjemme.
- Hjelp til å etablere/utvide stipendordninger for utdanning til omsorgsyrker med krav om tilbakeflytting og bindingstid.
- Tilrettelegging for desentraliserte studieløp, (bl.a. videre – og etterutdanning)
- Utenforskap og rekruttering – Trøndelagsmodellen eller andre modeller for rekruttering fra utenforskap til utdanning og arbeidsliv.
- NTNU eller andre utdanningsinstitusjoner må tilby desentralisert etter- og videreutdanning i våre regioner, med tilpassa opptaksordning for å treffe folk som bor her.
- Særskilte statlige tilskuddsmidler til lønnskompensasjon for disse studentene når de må ta fri fra jobb.

5.5 Omdømmebygging, tettstedsutvikling og bostedsattraktivitet

Delmålet er valgt med bakgrunn i kunnskapsgrunnlaget til pilotene. Det blir kamp om arbeidskrafta i årene framover, delvis fordi mange forlater arbeidslivet innen kort tid. Derfor blir det viktig å nå en aldersgruppe i arbeidsdyktig alder med budskapet om at Rindal og Holtålen er attraktive steder å bo. Foruten de typiske distriktsfordelene med rolige omgivelser, mindre stress, god plass både i og utenfor boligene og naturen tett innpå, så vil kvaliteten på offentlige velferdstjenester ha stor betydning for et målrettet rekrutteringsarbeid.

I tillegg vil fritidsdelen, spesielt med tanke på aktivitetstilbud og møteplasser for folk i alle aldre være viktig å få fram.

Kommunene har sammen søkt om skjønnsmidler for 2024 til tiltak rundt dette temaet, og håper også å komme i posisjon til dette for senere år.

I begge pilotkommunene er det foretatt spørreundersøkelser som viser at mange som er oppvokst i henholdsvis Rindal og Holtålen, ønsker å bosette seg der.

Distriktssenterets publikasjon – Unges motivasjon for å bo i distriktene (Hildegunn Nordtug, 2021), støtter også opp om dette, og sier noe om hva som er viktig for en eventuell tilflytting.

5.5.1 Omdømmebygging for økt attraktivitet

En attraktiv bostedskommune handler om å lykkes på flere plan, og ikke minst om å fortelle om livet lokalt. Hvis kommunen ikke er god til å kommunisere ut fordelene med å bo der, vil det ikke generere noe interesse fra aktuelle tilflyttere uansett hvor mange andre gode grep det tas for bostedsattraktivitet.

Gode digitale og interaktive plattformer er viktig i alle rekrutteringssituasjoner, men det er også viktig for en målrettet og tydelig dialog med nåværende innbyggere. En smidigere og mer effektiv tjenesteproduksjon bidrar også positivt til rekruttering.

Telemarksforskning viser til at bosettings-, bedrifts- og besøksattraktivitet er viktige faktorer for utvikling. Bedrifts- og besøksattraktivitet favoriserer gjerne urbane områder, noe som tilsier at pilotkommunene må være særdeles gode på bosetting.

Markedsføring fordrer både personalmessige og økonomiske ressurser, men også en høyere kompetanse på kommunikasjon og markedsføring internt. I tillegg vil kompetanseheving blant næringsliv, lag og organisasjoner i lokalsamfunnet bidra til økt synlighet for alle aldersgrupper.

Delmålet skal nås gjennom:

- å utvikle og ta i bruk strategi for markedsføring og kommunikasjon
- å utvikle og ta i bruk flere plattformer med målrettet markedsføring jf. utarbeidet strategiplan
- å rette seg mot bestemte målgrupper, jf. kunnskapsgrunnlaget
- å bidra til økt kompetanse om markedsføring og omdømmebygging internt og i lokalsamfunnet

Innsatsen skal bidra til at flere får øynene opp for fordelene med å bo i distriktene, og dermed snu noe av sentraliseringsstrømmen og tilføre ny og kompetent arbeidskraft.

Samarbeidspartnere: Distriktssenteret, kommunene, Trøndelag fylkeskommune og Statsforvalteren i Trøndelag

Avtalepartnere: KDD og kommunene

5.5.2 Tettstedsutvikling for økt bostedsattraktivitet

Kunnskapsgrunnlaget beskriver flere tiltak som kan gjøres for å øke bostedsattraktiviteten, og det meste går på tettstedsutvikling. Mye av kunnskapsgrunnlaget er basert på spørreundersøkelser og intervjuer blant innbyggere og potensielle nye innbyggere, og det er av en sånn verdi at det bør tas på alvor.

Blant det som går igjen er møteplasser og aktiviteter for unge voksne. Begge kommunene har rikelig med aktiviteter for barn og eldre, men det er mangelfullt for unge voksne, og dette etterspørres. Det er også planlagt tettere oppfølging på unge voksne fra de respektive kommunene; for eksempel de som har flyttet ut for studier, da disse er høyst aktuelle innbyggere i framtiden. Dette viser også resultat fra spørreundersøkelsene. Oppfølging vil typisk være å opprette møtepunkt, både lokalt, men også i Trondheim der størsteparten studerer.

Delmålet skal nås gjennom:

- å opprette møtepunkt for tettere dialog/kontakt med aktuelle nye innbyggere og nyinnflyttede
- å skape attraktive møteplasser og aktiviteter for alle aldersgrupper
- å inkludere kommunal tjenesteproduksjon som en naturlig del av aktuelle prosjekter

Felles for 5.5.1 og 5.5.2 er at prioriteringen er forankret i:

- “Rindal inn i framtida” og tidligere omdømmearbeid «Rindal tid til å leve»
- Prosjekt “HeiHoltålen”
- Markedsplan “HeiHoltålen”, utarbeidet i samarbeid med markedsføringsbyrået Hensikt
- Kunnskapsgrunnlaget, redegjort for i pkt. 4

Samarbeidet skal bestå i at

- Kommunal- og distriktsdepartementet forplikter seg til å bistå med finansiering, det være seg tilskudd eller bistand til å komme i posisjon til ulike søknadsordninger.
- Kommunal- og distriktsdepartementet forplikter seg, gjennom Distriktssenteret, å bli en kompetanseveileder.
- Trøndelag fylkeskommune forplikter seg til å stille ressurser tilgjengelig for prosjektutvikling, samt bistå til å komme i posisjon til ulike søknadsordninger.
- Pilotkommunene forplikter seg til å utvikle oppdaterte markedsplaner med konkrete delmål.
- Pilotkommunene forplikter seg til å gjennomføre kompetanseheving innad i organisasjonen, men også blant kommunens næringsliv, lag og foreninger.
- Pilotkommunene forplikter seg til å investere egne ressurser til arbeidet.

Tiltaket skal gjennomføres i perioden 2024-2028 og evalueres ved avtaleslutt.

5.6 Økte ressurser til varig plan- og utviklingskapasitet

Mange av de to kommunenes tidlige innspill er nå innarbeidet i de prioriterte punktene 5.1-5.5 ovenfor her, men det gjenstår også flere som ikke uten videre har noen naturlig tilhørighet der og som delvis retter seg mot andre samarbeidspartnere. Disse gjenstående tiltaka ønsker kommunene å arbeide videre med også etter søknadsfristen 1.10.2023, i partnerskap med Statsforvalteren, fylkeskommunen og andre.

Samarbeid med andre og oppbygging av egen kapasitet innen plan og utvikling vil være avgjørende for at små kommuner skal kunne drive aktiv samfunns- og stedsutvikling, slik det også går fram av generalistkommuneutvalgets NOU-utredning.

For å holde seg med kapasitet og kompetanse til å gjennomføre det ambisiøse omfanget av tiltak i bygdeveksttalen trenger kommunene derfor tilførsel av økonomiske midler, både underveis i sjølve avtaleperioden og seinere. Tilsvarende behov er også meldt inn fra de øvrige pilotene i første runde med bygdeveksttaler.

Kommunene, KDD og fylkeskommunen forplikter seg til sammen og over tid å skaffe finansiering, både fra egne budsjetter og ved å utnytte spesifikke finansieringsordninger som andre aktører rår over.

For fylkeskommunen er det naturlig å vurdere om pilotkommunene kan få tilførsel av regionale utviklingsmidler i form av påfyll til lokale næringsfond og/eller tilskudd til løpende utviklingsarbeid, på linje med det andre kommuner i fylket får gjennom et særskilt prosjekt fra 2023.

Fylkeskommunen og KDD v/Statsforvalteren forplikter seg til å etablere samarbeidsløsninger for sammen å løse utfordringer som ikke er eksplisitt nevnt i punktene 5.1-5.5 ovenfor her, også i noen tilfeller nye utfordringer som kommer til undervegs i bygdevekstperioden.

Her inngår det å utvikle regionalt planforum til å være bedre tilpasset distriktskommuner og ha tidlig dialog i plansaker.

Særskilt om arbeidsliv og rekruttering

Kommunene, KDD og fylkeskommunen forplikter seg til å gå sammen om å forsøke å skaffe finansiering til å etablere lokale næringshus med studiefasiliteter for fjernundervisning, blant annet for å kunne fungere som noder for kommende regionale studiesentre. Ett formål med dette er å skaffe rekruttering og dekke økende kompetansekrav til jobber i kommunale tjenester. Det tilbys plass der for fjernarbeidsplasser i et felles miljø med noen faste arbeidsplasser i botnen, ikke bare tilfeldige.

Både staten og fylkeskommunen forplikter seg til å vurdere å flytte arbeidsplasser til pilotkommunene, gjerne også som fjernarbeid. Kan det tilføres flere arbeidsplasser innen naturforvaltning til det miljøet som finnes i Rindal med verneområdeforvaltninga og Statens naturoppsyn? Hvordan kan kommunene få stabil tannlegedekning? Kan kommunene få bistand til å legge til rette for lokalt tilpassa traineeordninger og/eller jobbpool for personer med lokal tilknytning?

Det vil være avgjørende å beholde dagens lave satser for arbeidsgiveravgift i pilotkommunene.

Særskilt om naturforvaltning

Kommunene har sammen søkt KDD om forsøk med mer rom for lokal skjønnutøvelse for tillatelser til motorferdsel i utmark, som f.eks. etablering av rekreasjonsløyper for snøskuter. Dette kan ha stor betydning i forkant av den varslede gjennomgangen av loven og forskriften, og det kan involvere Statsforvalteren, Miljødirektoratet og Miljøverndepartementet.

Kommunene har også søkt om forsøk med å prioritere hytte- og fritidsboligeiere når det gjelder småviltjakt i statsallmenning, framfor tilfeldig tilreisende. Innbyggere i kommunen skal fortsatt ha den største fordelene. Dette gjelder bare for Holtålen og involverer Landbruksdirektoratet og det lokale fjellstyret.

Partene som er nevnt ovenfor her, forplikter seg til sammen å gå videre med utvikling og konkretisering av omsøkte forsøk som måtte bli godkjent.

KDD v/Statsforvalteren forplikter seg til å være imøtekomende dersom det blir tale om å vedta Rindal som nytt sted for øvingskjøring for skuterførerkort og å utvide øvingsområdet i Haltdalen.

Særskilt om kultur og folkehelse

Kommunene har sammen søkt KDD om forsøk med spillemidler. Kan det være mulig som et forsøk å gi et tillegg på 20% av ordinært tilskudd til nærmiljøanlegg/bolysttiltak? Det er i så fall samme ordning med ekstra spillemidler som kommuner i Namdalen har hatt. Søknaden omfatter også et mulig forsøk med spillemidler til andre fritidsaktiviteter enn idrett. Dette involverer Kulturdepartementet.

Bakgrunnen for dette er at det lokale kunnskapsgrunnlaget viser at kommunene er godt utbygd med idrettsfasiliteter, men mangler arenaer for annen kulturutøvelse og lokale møteplasser i det utvidede kulturbegrepet. Her vises også til det som står om tettstedsutvikling under avsnitt 5.5.2.

Partene som er nevnt ovenfor her, forplikter seg til sammen å gå videre med utvikling og konkretisering av omsøkte forsøk som måtte bli godkjent.

6. Overordnet oppfølging av avtalen

[Under dette punktet skal det beskrives hvordan avtalen i sin helhet skal følges opp. KDD (embetsverket) foreslår å avvente innholdet i dette punktet til øvrige deler av avtaleforslaget har tatt mer form.]